

JOHN SANDERSON MYLES SANDERSON

SERVICIUL
SECRET
BRITANIC
ÎN
RĂZBOIUL REGE

AMINTIRILE UNUI SPION

CORINT
ISTORIE

Capitolul 12

Cortina de Fier, Berlin și Hess

Cu toții credem – sau cel puțin sperăm – că lumea postbelică o va fi o lume decentă și umană.

Andrei Saharov¹⁹²

Acest război nu este în trecut. Oricine ocupă un teritoriu își impune, totodată, propriul sistem social. [...] Nu poate fi altfel.

Iosif Stalin, 1945¹⁹³

Cel de-Al Doilea Război Mondial se terminase. În toată Europa, populații vaste erau în mișcare. Conform instrucțiunilor lui de Gaulle, hotelul Lutetia din arondismentul 6 din Paris, ocupat anterior de Contrainformațiile naziste, fusese deschis drept refugiu pentru supraviețuitorii lagărelor de concentrare germane.

Nigel West a remarcat faptul că, la 25 august 1944, unități aparținând Contrainformațiilor Speciale (CS) ale Aliaților intraseră în Paris și se îndreptaseră direct spre hotelul Lutetia. Cu toate că multe dintre dosarele Contrainformațiilor germane fuseseră evacuate de acolo sau distruse, un subofițer din *Abwehr* (care mai târziu avea să fie subiectul unei tentative de asasinat germane) a cooperat la identificarea a numeroase rețele de agenți *Abwehr* rămase în urmă, predând multe dintre dosarele dispărute din hotelul Lutetia și însoțindu-i pe ofițerii din CS la amplasamentele unor depozite de armament și muniții ascunse. După ce unitățile CS au finalizat operațiunea de extragere de informații, hotelul Lutetia a fost oferit drept refugiu pentru victimele franceze ale lagărelor de concentrare și pentru prizonierii de război care se întorceau acasă¹⁹⁴.

Ocupația Europei de Est de către ruși, care făcuseră parte dintre Aliți, devenea tot mai opresivă și trimitea un nou val de DP (*displaced persons* – „persoane strămutate”) către Franța și, mai ales, în Paris. Mulți dintre ei visau să obțină vize pentru stabilire în SUA sau să se întoarcă în țările lor din Europa de Est imediat ce comuniștii vor fi plecat.

În septembrie 1945 s-a produs un eveniment care a avut urmări extraordinare în lumea serviciilor de informații occidentale. Dezvăluirile de informații secrete ale unui funcționar din serviciul de cifru de la Ambasada Rusiei din Ottawa, pe nume Igor Guzenko, au șocat guvernele Canadei și Statelor Unite. Dosarele predate de el, aparținând *rezidenturii* (departamentul de informații al structurii NKGB din cadrul ambasadei sovietice) sale, au dezvăluit un vast grup de spionaj rusec care activa în Canada. Acel grup era condus de atașatul militar rus, colonelul Nikolai Zabotin, ofițer de informații al GRU care coordona operațiunea de obținere de secrete nucleare și mostre de uraniu-235 de la doctorul Alan May*, cu numele de cod „Alek”, om de știință britanic. Cazul a devenit cunoscut sub numele de „Corby”, după marca de whisky pe care obișnuiau să o bea ofițerii canadieni de informații care investigau grupul Zabotin¹⁹⁵.

La doar cinci luni după ce armatele americană și rusă s-au întâlnit la fluviul Elba în Germania, atunci când infanteriștii americani au sărbătorit cu vodcă și au dansat cu lunetiste și cu ofițere rusești, conducerea FBI a aflat că și SUA fusese penetrată de o rețea de spionaj rusească. Guzenko i-a dezvăluit lui Roger Hollis** de la MI5 vestea îngrijorătoare cum că „Uniunea Sovietică se pregătea pentru ducerea unui război cu democrațiile occidentale” și că un „mare procent din reprezentanții diplomatici ai statelor ruse” erau „agenți ai Moscovei”¹⁹⁶.

* Alan Nunn May (2 mai 1911–12 ianuarie 2003) a fost un fizician britanic, simpatizant al comunismului, care a spionat (din convingere, nu pentru bani) pentru URSS în Al Doilea Război Mondial. Arestat în martie 1946, a recunoscut faptul că a divulgat date secrete despre cercetările SUA și ale Marii Britanii în domeniul nuclear, fiind condamnat la 10 ani de muncă silnică, din care a efectuat șase ani și jumătate (n. tr.).

** Sir Roger Henry Hollis (2 decembrie 1905–26 octombrie 1973) a fost un ofițer de informații britanic care a activat în cadrul MI5 începând din iunie 1938 și până la trecerea în rezervă din 1965, în ultima parte a carierei (începând cu 1956) ocupând funcția de director general al MI5. Cu toate că au existat voci care l-au acuzat cum că ar fi fost spion al URSS, acest lucru nu a putut fi dovedit niciodată (n. tr.).

Profesorul Jeffery a descris modul în care Philby, în calitate de șef al Secției IX din Contraintformațiile britanice, a încercat, din motive evidente, să minimizeze importanța și impactul Afacerii Guzenko și să păstreze informațiile obținute pe timpul investigării Cazului Corby în interiorul SIS. Totuși, Ernest Bevin și FO PUS*, Sir Alexander Cadogan**, au considerat că dezvăluirile lui Guzenko au o relevanță politică extrem de importantă. Cei doi erau pregătiți să riște umilierea Uniunii Sovietice, chiar sub ochii opiniei publice, prin expunerea publică a Afacerii Guzenko și prin supunerea presupușilor agenți sovietici la arestare și la un proces oficial, dar canadienii și americanii nu erau dornici să facă publicitate spionajului sovietic, dintr-o serie de motive politice. Președintele Truman a fost informat cu promptitudine referitor la vastitatea operațiunilor de spionaj sovietice de pe teritoriul SUA, dar nu a fost deloc dispus să agite apele la Berlin¹⁹⁷.

De multe ori, atașaii militari au parte de o relație dificilă cu ambasadorii sau cu miniștrii din legația în care își desfășoară activitatea. Aflat la post în Ambasada din Paris, Duff Cooper*** obișnuia să aibă o atitudine obișnuită, de ambasador, față de activitățile desfășurate de ofițerii din SIS, dar i-a scris lui Cadogan, de la FO (Foreign Office), că nu era deloc încântat „să am drept membru al personalului meu, care lucrează în ambasadă, pe cineva despre ale cărui mișcări nu știu absolut nimic și asupra căruia n-am absolut niciun control”. El dorea „să fie trasată o linie foarte rigidă între activitățile serviciului diplomatic și cele ale serviciului secret”, considerând că „un diplomat are tot atâtea drepturi să se considere insultat, dacă se afirmă despre el că este «un spion» ca un soldat, în cazul în care se afirmă despre el că este «un criminal»”. Desigur, Duff Cooper știa că serviciile secrete erau o

* FO PUS este un acronim pentru Foreign Office Permanent Under-Secretary (subsecretar permanent al Ministerului de Externe) (n. tr.).

** Sir Alexander Montagu George Cadogan (25 noiembrie 1884–9 iulie 1968) a fost diplomat britanic cu o lungă carieră în Serviciul Diplomatic al Majestății Sale, în perioada 1908–1950. Cea mai înaltă funcție deținută a fost aceea de PUS în FO, poziție din care a influențat semnificativ politica externă a Marii Britanii (n. tr.).

*** Veteran decorat al Primului Război Mondial, Alfred Duff Cooper (22 februarie 1890–1 ianuarie 1954) a fost un diplomat (a activat în FO în perioada 1913–1924) și politician din Partidul Conservator Britanic, ocupând funcții înalte în perioada 1935–1948, printre care cea de secretar de stat pentru Biroul de Război (în perioada 1935–1937) și cea de ambasador al Marii Britanii în Franța (1944–1948) (n. tr.).

realitate indubitabilă, dar credea că „ar fi imposibil pentru un membru al acestora să preia acoperirea de secretar sau de atașat la ambasadă”. Comentariile lui probabil că au ajuns în FO la niște urechi atinse de surzenie, având în vedere repercusiunile Afacerii Guzenko. Totuși, atunci când colegul lui John Sanderson, John Bruce Lockhart, a devenit șef al rezidenței SIS din Paris (în perioada 1945–1947), situația se calmase și interdicția impusă ofițerilor SIS de a raporta informații referitoare la Franța fusese ridicată. Astfel, Bruce Lockhart a fost oficial un AMA, atașat militar al ambasadei, la fel cum va fi și colegul său, John Sanderson, în 1948. Rolul unui AMA era o acoperire standard pentru ofițerii MI6¹⁹⁸.

Când Afacerea Guzenko a devenit cunoscută public în 1946, odată cu arestarea doctorului Alan Nunn May, președintele Subcomitetului de Informații Întrunit* l-a întrebat pe „C” dacă SIS ar putea fi jenat de acuzații reciproce de spionaj venite din URSS. Directorul Menzies i-a răspuns că „nu există rețele larg răspândite de ofițeri britanici”, dar și că „C” avea, desigur, „agenți care operează în mod individual și care ar putea fi arestați”. Menzies a subliniat faptul că el ar „eșua în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu” dacă „nu ar încuraja înființarea rapidă a unor rețele în interiorul țărilor-satelit ale Rusiei și, acolo unde s-ar ivi oportunități reale, utilizarea acestora pentru a obține informații despre sovietici”. El a remarcat că există o veche zicală franceză: *On ne peut pas faire le S.R.* [Service de Renseignement] *avec le curé*, adică: „Nu se poate folosi un preot pentru a conduce un serviciu secret.” Privind în viitorul apropiat, el a promis că va fi prudent, dar a și dezvăluit că planul era ca, în decurs de un an, „să dispună de o rețea de agenți mult mai întinsă decât cea existentă în prezent”¹⁹⁹.

Luna septembrie a anului 1945 a fost martora debarcării în Marea Britanie a căpitanului Sanderson, tânărul ofițer de informații în vârstă de 24 de ani care deja avea o experiență semnificativă pe câmpul de luptă. La acel moment, el revenea în țară după operațiunea încununată de succes, dar și plină de clipe îngrozitoare,

* În original, Joint Intelligence Committee (JIC), organism deliberativ înființat în data de 7 iulie 1936 și alcătuit din reprezentanți ai întregii comunități a serviciilor de informații britanice. JIC este responsabil atât cu evaluarea informațiilor colectate, cât și cu coordonarea și supravegherea serviciilor de informații din Marea Britanie (MI5, MI6, GCHQ și DI) (n. tr.).

reprezentată de eliberarea prizonierilor de război britanici dintr-un lagăr japonez din Thailanda. Cinci luni mai târziu, la data de 9 februarie 1946, Stalin avea să țină un discurs în care va declara inevitabilitatea izbucnirii unui război între Uniunea Sovietică și Occident, război cauzat de contradicțiile adânci dintre comunism și capitalism, predicție pe care Hrușciiov avea s-o dezavueze pe parcursul celui de-Al XX-lea Congres al Partidului Comunist al URSS din februarie 1956.

În celebra lui „telegramă lungă” de 5 000 de cuvinte din 22 februarie, care a urmat discursului lui Stalin, George Kennan*, ambasadorul SUA la Moscova, și-a transmis în țară recomandările pentru o politică de „izolare”** a sferei de influență sovietice. Analiza lui Kennan l-a descris pe liderul comunist Stalin drept un dictator nesigur, paranoic și motivat de instinctul de autoconservare, și care folosește teoriile marxist-leniniste ca pe niște instrumente pentru a justifica expansionismul sovietic extern și represiunea internă. Stalin, afirma Kennan, avea nevoie de un dușman necomunist în exterior și de dușmani de clasă în interior, forțe ostile necesare pentru a-i legitima acumularea internă a puterii și pentru a-i întări cultul personalității. „Avem aici o forță politică angajată fanatic pe drumul credinței cum că nu poate exista un *modus vivendi* permanent cu SUA.”²⁰⁰ Cu o acuratețe remarcabilă, Kennan a prezis că o izolare pe termen lung, deși foarte costisitoare din punct de vedere economic, ar duce, în cele din urmă, „fie la prăbușirea, fie la slăbirea treptată a puterii sovietice”. Kennan a intenționat ca această politică de „izolare” să fie dusă pe teren economic, mai degrabă decât militar, dar ea a stat

* De formație istoric, George Frost Kennan (16 februarie 1904–17 martie 2005) a fost un diplomat american care și-a început cariera la jumătatea anilor '20, specializându-se, ulterior, în studiul istoriei, politicii și culturii rusești. Autor al politicii de *containment* a expansiunii URSS din timpul Războiului Rece, studiile publicate și declarațiile publice făcute de Kennan au dus la declararea lui drept persona non grata de către autoritățile sovietice, în data de 3 octombrie 1952, la patru luni de la preluarea funcției de ambasador al SUA în URSS, și la interzicerea intrării lui în URSS (n. tr.).

** În original, *containment* – concept de strategie geopolitică americană (enunțat de către George Kennan într-o telegramă din 1946) care a devenit baza doctrinei SUA de limitare (prin orice mijloace, inclusiv militare) a răspândirii comunismului pe mapamond. Componentă foarte importantă a Războiului Rece, politica de *containment* a avut drept efect o intensificare a influenței comunismului în țări din Europa de Est, Asia, America Latină și Africa, Uniunea Sovietică considerând că o astfel de reacție se impunea (n. tr.).

la baza strategiilor economice, diplomatice și militare pe care președintele Harry Truman le-a inițiat și le-a dezvoltat pe timpul Războiului Rece²⁰¹.

Potrivit lui Robert Rossow, viceconsul din Tabriz, Iran, Războiul Rece a început la data de 4 martie 1946, atunci când 15 brigăzi sovietice de blindate au traversat frontiera URSS, pătrunzând în provincia iraniană Azerbaidjan, și s-au desfășurat de-a lungul granițelor Irakului și Turciei. Concomitent, o altă mare armată sovietică s-a deplasat înspre sud, prin Bulgaria, ocupând poziții de-a lungul frontierei bulgărești cu Turcia²⁰².

A doua zi după invazia rusă a Iranului, la Fulton, în statul american Missouri, Winston Churchill a ținut vestitul său discurs despre Cortina de Fier, discurs menit a trezi publicul american la realitatea unui Război Rece care se profila amenințător la orizont.

De la Stettin, în Marea Baltică, și până la Trieste, în Marea Adriatică, o cortină de fier a coborât peste întregul continent. În spatele acelei linii se află toate capitalele vechilor state din Europa Centrală și de Est. Varșovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia, toate aceste orașe celebre și popoarele din jurul lor se află în ceea ce mă văd nevoit să numesc, „sfera de influență sovietică”. [...] Sunt sigur că norocul nostru încă este în propriile mâini și că noi deținem puterea de a salva viitorul. Nu cred că Rusia sovietică dorește declanșarea unui război. Ceea ce ea își dorește este acapararea roadelor războiului și expansiunea nelimitată a puterii și a influenței ei²⁰³.

În timp ce Churchill își ținea discursul la Fulton, de la Moscova, însărcinatul britanic cu afacerile recomanda Londrei urmarea aceiași politici de rezistență la expansionismul sovietic ca manifestul despre „izolare” al lui Kennan²⁰⁴. În luna aprilie, cuirasatul USS *Missouri* a fost trimis să ancoreze în largul portului grecesc Pireu, trimițând un semnal clar lui Stalin referitor la intențiile SUA din regiune²⁰⁵.

Ulterior, trupele sovietice s-au retras din Azerbaidjan, după ce sovieticilor li s-a acordat o concesiune petrolieră, dar și drept urmare a presiunii venite din partea ONU, a Marii Britanii și a Statelor Unite. Influența sovietică în zonă avea să se diminueze, iar Iranul va semna un acord de cooperare militară cu SUA²⁰⁶.

Stalin a acceptat planul lui Churchill pentru Grecia, fiind de acord să nu se amestece, deoarece principala lui prioritate era încercarea de controlare a Berlinului. În Iugoslavia, populația nu uitase Armata Roșie „eliberatoare” de la sfârșitul anului 1944, cea care trecuse prin nordul țării și violase femeile din zonă. Drept răspuns la aceste acuzații, Stalin a replicat că iugoslavii au arătat un respect insuficient pentru sacrificiile militare ale sovieticilor, nereușind să fie îndeajuns de înțelegători în momentele când un soldat „care a traversat mii de kilometri prin sânge și prin foc se distrează cu femeile”.

Stalin era îngrijorat de faptul că Tito* ar putea provoca Occidentul, astfel că l-a instruit cu precauție pe dictatorul iugoslav să-și încetinească planurile de a prelua Albania și să înceteze cu ajutorul acordat gherilelor grecești²⁰⁷. Totuși, Tito l-a sfidat pe Stalin, înarmându-i pe comuniștii greci, deoarece el plănuia constituirea unei federații balcanice împreună cu bulgarii conduși de Gheorghe Dimitrov**. Mai târziu, Hrușciov a afirmat faptul că Stalin avea o cerere pe care o dorea înfăptuită întotdeauna, iar aceasta era „subordonare absolută”. Autorul Simon Montefiore descrie o scenă cu Stalin, înfuriat la culme, care-i strigă plin de ură lui Hrușciov: „Voi scutura din deget, și Tito nu va mai fi!” Drept urmare a insubordonării arătate, o scrisoare lungă i-a fost trimisă lui Tito, scrisoare care conținea remarca amenințătoare: „Credem că este suficient de instructivă cariera

* Iosip Broz Tito (7 mai 1892–4 mai 1980) a fost un revoluționar comunist, mareșal și om de stat iugoslav care a condus partizanii iugoslavi în Al Doilea Război Mondial și a ocupat funcțiile de secretar general al Ligii Comuniștilor din Iugoslavia (5 ianuarie 1939–4 mai 1980) și de președinte al Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, începând cu data de 14 ianuarie 1953 și până la finalul vieții. Tito a avut un impact absolut enorm asupra Iugoslaviei, fiind principalul fondator al Mișcării de Nealinie, mișcare politică intenționată a găzdui țările care nu doreau să adere la niciunul din cele două blocuri antagoneice din timpul Războiului Rece (n. tr.).

** Cunoscut și sub numele de Gheorghe Mihailovici Dimitrov, Gheorghe Dimitrov Mihailov (18 iunie 1882–2 iulie 1949) a fost un lider sindical și politician comunist care a petrecut 22 de ani în exil, apoi a revenit în țară după Al Doilea Război Mondial și a preluat puterea, devenind primul conducător comunist al Bulgariei (din funcția de prim-ministru, ocupată începând cu data de 23 noiembrie 1946) și secretar general al Partidului Comunist Bulgar (din 27 decembrie 1948), ambele funcții fiind ocupate până la moartea sa (n. tr.).

politică a lui Troțki.*” Stalin era complet nemilos: „Dacă ai un om care devine o problemă, uide omul! Așa, nu mai ai nicio problemă!”²⁰⁸

În ciuda amenințărilor lui Stalin, Tito avea să rămână președintele Iugoslaviei încă 32 de ani, supraviețuind fără să se aleagă cu vreun spărgător pentru gheață din inox înfipt în cap de vreun asasin sovietic, după cum i-a fost sortit să moară lui Troțki în Mexic, în 1940. Tito a înțeles amenințarea reprezentată de imperialismul sovietic și era norocos că nu avea frontieră comună cu Uniunea Sovietică, pe care Armata Roșie s-o poată traversa după bunul plac al conducătorilor ei. În vara lui 1948, 50 000 de soldați loialiști greci se luptau cu rebelii comuniști, dar când aceștia din urmă i-au jurat credință lui Stalin, Tito a întrerupt ajutorul acordat comuniștilor și efectiv a pus capăt războiului civil din Grecia²⁰⁹.

La mijlocul anului 1946, în Germania de Vest și la Berlin, SIS a început să stabilească rețele de agenți sub acoperire și de informatori. Ofițerii din unitățile CS interogau și apoi îi angajau pe aceia care corespundeau dintre agenții SD** capturați, informațiile despre ei fiind păstrate sub forma unui număr enorm de fișe individuale, întrucât erau multe zeci de mii de suspecti și de naziști. „Anchetatorii britanici au început să caute sistematic [...] ofițeri de informații germani care activaseră pe frontul rusesc sau în secțiunile estice ale SD.”²¹⁰

Stephen Dorril scria că CIA a inundat Germania cu bani. Ofițerii de informații ai OSS*** (Office of Strategic Services, agenția din timpul războiului care a fost

* Cunoscut sub numele de Leon Troțki, Lev Davidovici Bronstein (7 noiembrie 1879–21 august 1940) a fost un revoluționar bolșevic, teoretician politic și om politic sovietic care a fondat o nouă ideologie politică, evoluată din marxism, cunoscută drept „troțkism”. În urma rolului important jucat în Revoluția din Octombrie, a ocupat funcții înalte în aparatul de stat al URSS până la moartea lui Vladimir Lenin, fiind exilat începând cu anul 1929 și asasinat, după 11 ani, de către un agent NKVD (n. tr.).

** *Sicherheitsdienst des Reichsführers-SS* (Serviciul de Securitate al *Reichsführer-SS*), agenție de informații a *Schutzstaffel* („Escadronul de Protecție”) și a Partidului Nazist, înființată în martie 1931 (n. tr.).

*** Biroul pentru Servicii Strategice a fost o agenție de informații activă în perioada 13 iunie 1942–20 septembrie 1945, înființată în subordinea șefilor de State-Majore Întrunate și având drept principală misiune coordonarea activităților de spionaj din spatele liniilor inamice executate de toți agenții Forțelor Armate ale SUA. OSS este considerată principala agenție precursoră a actualei CIA (n. tr.).

înlocuită, ulterior, de CIA) au preluat de la britanici organizația Fremde Heere Ost*, condusă de generalul german Gehlen**, cu tot cu arhiva ei de dosare detaliate, deoarece MI6 nu-și putea permite s-o conducă²¹¹.

Mai târziu, în 1949, americanii [...] l-au convins pe Gehlen să conducă rețelele de agenți din Europa de Est. Aceasta a fost o greșeală majoră [...], deoarece rețeaua nazistă a bătrânului german [...] s-a dovedit a fi plină până la refuz de agenți sovietici. Agențiile americane au tratat rapoartele lui Gehlen cu (prea mult) respect, rezultatul fiind acela că informațiile viciate prezentate de agenții lui Gehlen vor avea un efect distorsionant asupra cursului Războiului Rece²¹².

Dorril scria că MI6 și-a trimis unii dintre cei mai experimentați ofițeri de contraspionaj în Germania. Acești ofițeri de informații erau priviți ca fiind deosebit de abili în obținerea de informații de la naștii interogați. Recrutați ca informatori, abilitățile și cunoștințele foștilor ofițeri SS au fost folosite pentru infiltrarea în numeroasele organizații naziste care ajutau criminalii de război să scape de justiție, precum și în diferitele grupuri de neonaziști care începuseră să-și scoată la lumină capetele lor urâte. Pentru a realiza acest lucru, carierele sălbatice din timpul războiului pe care le-au avut unii dintre acești recruți naștii au fost deseori trecute cu vederea²¹³.

În momentul când OSS a fost desființată, în septembrie 1945, mutarea a reprezentat o lovitură grea pentru sovietici, deoarece personalul sediului organizației

* FHO (Armatele Străine din Est) a fost o structură de informații militare din subordinea *Oberkommando des Heeres* (Comandamentul Suprem al Forțelor Armate Germane), înființată în anul 1938 și care a avut drept principală misiune analizarea informațiilor militare referitoare la armatele din Est, în special Uniunea Sovietică, înainte și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial (n. tr.).

** Reinhard Gehlen (3 aprilie 1902–8 iunie 1979) a fost un general cu trei stele și ofițer de informații care a comandat FHO începând cu primăvara anului 1942, poziție din care a participat la complotul (eșuat) de a-l ucide pe Hitler, din 1944. După război, Gehlen a colaborat cu Aliații, punându-le la dispoziție atât rețeaua de agenți și de informatori pe care o avea FHO, cât și informațiile colectate de la înființare, de mare valoare dovedindu-se cele despre Armata Roșie (n. tr.).

fusese penetrat cu șapte agenți NKVD. Infiltrarea sovietică în CIA nu se va mai ridica la un succes de un asemenea nivel până în anul 1985. Penetrarea OSS-ului a fost dezvăluită mai târziu de un agent sovietic, Elizabeth Bentley*, care a ajuns să-și regrete activitățile de spionaj pe care le dusese. De asemenea, sovieticii au pierdut și doi agenți de influență în SOE britanic, atunci când personalul său a fost dispersat²¹⁴.

În timpul Războiului Rece, din cauza amenințării presante reprezentate de Rusia la adresa Europei de Vest, prioritatea serviciilor de informații britanice nu a fost aceea de a investiga crimele de război naziste, ci mai degrabă de a localiza și de a recruta agenți pentru a-i desfășura împotriva amenințării sovietice. Criminali de război precum Walter Schellenberg** și Klaus Barbie***, fostul șef al Gestapo din Lyon, au fost folosiți pentru a identifica o serie de ofițeri germani de informații care se ascundeau, ei fiind capturați atunci când s-au lăsat recrutați de către un grup de contrainformații anticomunist, susținut de britanici. Ulterior, CIA l-a ajutat pe Barbie să scape din Germania pentru a ascunde colaborarea lui

* Elizabeth Terrill Bentley (1 ianuarie 1908–3 decembrie 1963) a fost o membră a Partidului Comunist din Statele Unite care a început să desfășoare activități de spionaj în anul 1935, fiind recrutată în NKVD în 1938 și coordonând o rețea de agenți până în anul 1945, când a mărturisit detaliile activității ei agenților FBI. A devenit cunoscută în mass-media după ce a depus mărturie într-o serie de procese și a apărut în fața comisiilor Congresului SUA, identificând un mare număr de presupuși agenți ai URSS, activi pe teritoriul Statelor Unite (n. tr.).

** Walter Friedrich Schellenberg (16 ianuarie 1910–31 martie 1952) a fost un general cu o stea (*Brigadeführer*) care a intrat în rândurile SS în 1933, apoi, din 1935, în SD, urcând rapid treptele lumii spionilor până în postura de șef al structurii de informații externe din SD. Acuzat de crime de război, a fost judecat la Nürnberg și condamnat la șase ani de închisoare, sentință explicabilă prin faptul că a depus mărturie împotriva altor lideri naziști (n. tr.).

*** Nikolaus Barbie (25 octombrie 1913–25 septembrie 1991) a fost agent operativ al SS și SD, pentru rezultatele obținute fiind numit șef al secției Gestapo din Lyon în noiembrie 1942, acolo unde își va câștiga sinistrul renume de „Măcelarul din Lyon”. Cu toate că era căutat de francezi pentru crime de război, a fost ajutat să fugă în Bolivia de agenți ai SUA în schimbul unei colaborări pe linie de informații, abia în 1983 guvernul bolivian al vremii deportându-l în Franța, acolo unde avea să moară în închisoare, condamnat pe viață (n. tr.).

cu agenția americană și cu MI6 de anchetatorii francezi care investigau crimele de război. Acest exercițiu de pragmatism arăta că, pentru serviciile de informații ale Alianților, prioritățile naționale și cele militare depășeau de departe problemele morale legate de tragerea la răspundere a celor urmăriți pentru crime de război²¹⁵.

În octombrie 1946, JBS a fost detașat la Berlin. El scria acasă:

Regimentul York and Lancaster a fost însărcinat cu paza naziștilor Rudolf Hess și Albert Speer*, încarcerați în închisoarea Spandau. Aștept cu nerăbdare să merg cu mașina la Berlin. Un coleg ofițer mi-a descris drumurile și clădirile. Se pare că drumurile sunt minunate și atât de largi, încât Pall Mall arată ca o cărare de căruță comparativ cu ele! Bob m-a făcut să râd astăzi. Mi-a povestit cum, aseară, la Berlin, a virat și a crezut că-și conducea mașina pe stradă, doar pentru a descoperi că acela era trotuarul! Chiar și trotuarele din Berlin sunt la fel de late ca un drum englezesc!

În 1945, Hess a fost trimis în judecată la Nürnberg, împreună cu alți lideri naziști, iar în 1946 a fost condamnat pentru săvârșirea de infracțiuni contra păcii, precum și pentru planificarea, pregătirea, inițierea și ducerea unui război de agresiune. Timp de 41 de ani, Hess avea să rămână singurul om închis la Spandau, până la sinuciderea sa din 1987, pe când avea vârsta de 93 de ani, închisoarea fiind demolată la scurt timp după moartea lui. Baldur von Schirach**, gauleiterul

* Berthold Konrad Hermann Albert Speer (19 martie 1905–1 septembrie 1981) a fost arhitect german și membru al Partidului Nazist începând cu anul 1931, ocupând funcții înalte în aparatul de stat al Reich-ului, inclusiv cea de ministru al armamentului și al producției de război (8 februarie 1942–30 aprilie 1945). Acuzat de crime de război, a executat 20 de ani de închisoare, negând până la sfârșitul vieții cum că ar fi știut despre abominabilele crime ale regimului nazist, cu toate că dovezile ulterioare i-au scos la lumină minciunile (n. tr.).

** Baldur Benedikt von Schirach (9 mai 1907–8 august 1974) a fost politician german și *Reichsjugendführer* („comandant al tineretului Reich-ului”) al organizației Hitlerjugend (Tineretul Hitlerist), în perioada 30 octombrie 1931–8 august 1940, pentru ca în perioada 8 august 1940–8 mai 1945 să ocupe funcțiile de gauleiter (șef regional al Partidului Nazist) și de *Reichsstatthalter* („guvernator al Reich-ului”) în Viena. Găsit vinovat de crime împotriva umanității după război, a petrecut 20 de ani în închisoare (n. tr.).

Vienei, și Albert Speer, arhitectul capitalei nerealizate a lui Hitler, Germania*, și ministru al armamentului și producției de război, au fost eliberați în 1966, după ce și-au ispășit în integritate pedepsele de 20 de ani²¹⁶. Speer a povestit că a fost tratat decent pe timpul cât a stat în închisoare:

Pe parcursul următorilor 20 de ani din viața mea, am fost păzit în închisoarea Spandau de cetățeni ai celor Patru Puteri. [...] Împreună cu cei șase colegi întemnițați ai mei, ei au fost singurii oameni care s-au aflat în proximitatea mea. [...] Cu toate acestea, niciunul dintre ei nu a arătat că purta vreo urmă de ranchiună față de mine pentru contribuția mea personală la producerea tragediei, și n-am auzit niciodată cuvinte acuzatoare venite din partea lor. Aflat în cea mai neagră perioadă a vieții mele, în contact direct cu acești oameni obișnuiți, am avut parte doar de sentimente pure de compasiune, ajutor și înțelegere umană²¹⁷.

Între timp, John și-a întâlnit viitoarea lui soție în Lüneburg, unde ea se număra printre voluntarii YMCA** (Asociația Creștină a Tinerilor). El a văzut-o la un bal și i-a spus unui coleg ofițer, înainte să meargă la ea și să se prezinte: „Aceasta este femeia cu care mă voi căsători!” A fost clasicul *coup de foudre* și s-au înțeles imediat ce au făcut cunoștință, așa cum explica domnișoara Audrey Jones într-o scrisoare pe care a trimis-o acasă, părinților ei, în data de 19 ianuarie 1947:

Am să vă spun ceva special, dar pur și simplu nu știu de unde să încep – totul pare atât de ireal, încât cu greu îmi vine să cred că este adevărat... L-am cunoscut pe „acel” John, iar el este minunat și excepțional de amabil și de

* Este vorba despre *Welthauptstadt* Germania („Germania Capitala Lumii”), denumirea proiectului de renovare generală a Berlinului, oraș care era intenționat a fi capitala *Großgermanisches Reich* („Reich-ul Germaniei Mari”) după victoria planificată la finalul celui de-Al Doilea Război Mondial. Parte a viziunii lui Hitler, proiectul urma să fie pus în practică de Albert Speer, arhitectul-șef al celui de-Al Treilea Reich, doar o porțiune foarte mică fiind realizată în perioada 1938–1943 (n. tr.).

** YMCA este o organizație de tineret de nivel mondial, înființată la 8 iunie 1844 sub denumirea de Young Men’s Christian Association cu scopul de a promova atât valorile creștine, cât și activitățile fizice sportive în rândurile tineretului (n. tr.).

grijuliu, și nu numai cu mine, ci cu toată lumea. Sunt sigură că vă va plăcea de el. Cum să vi-l descriu? John este foarte înalt, și drept, și arătos, adică exact genul de persoană care vă place. El e plăcut de toți – acum este un soldat obișnuit, care a luptat în Campania din Birmania în cadrul Diviziei Aeropurtate (dar nu le-a spus celor de acasă, de teamă să nu-i îngrijoreze). Este uimitor că a scăpat cu viață, mai ales că a și făcut 41 de „sărituri” cu parașuta. John este căpitan în Regimentul York and Lancaster, comandant de companie și ofițer responsabil cu bunăstarea, și sunt multe lucruri de spus despre el. A fost ordonanța unui general din Comandamentul de Sud, dar este atât de modest când vorbește despre aceasta, iar familia lui locuiește în Beckenham (tatăl lui este australian) și este cel mai mare dintre cei șase copii, și par a fi o familie drăguță. Am fost la clubul ofițerilor noaptea trecută și, cumva, vestea s-a dus repede, așa că am fost invitați la masa colonelului, unde s-au ținut toasturi cu șampanie în cinstea noastră – totul părea a fi un vis pentru mine.

Cei doi s-au căsătorit la 18 februarie 1947 în biserica din Lüneburg, cu o gardă de onoare compusă din colegi ofițeri, și vor avea parte de o căsătorie fericită pentru următorii 45 de ani. Soții Sanderson au avut norocul de a li se oferi o lună de miere subvenționată pe timpul celei mai friguroase ierni din istorie. Călătoria lor către Danemarca s-a făcut la bordul unui spărgător de gheață.

JBS:

Pentru a ucide două păsări dintr-o singură lovitură, am fost trimiși să preluăm provizii din magazinele Regimentului York and Lancs. Ni s-a pus la dispoziție un jeep dotat cu o remorcă, la Copenhaga. Colonelul a fost foarte amabil și ne-a permis, soției mele și mie, să avem o lună de miere subvenționată. Iarna dintre anii 1946 și 1947 a fost printre cele mai reci din Germania și din Europa din ultimii ani, astfel că un spărgător de gheață a trebuit să ne croiască drumul către Danemarca. Așteptam cu mare nerăbdare o baie fierbinte atunci când am ajuns la Hotel Angleterre, dar am fost informați politicos de recepționar, într-o engleză perfectă: „Au trecut doar doi ani de la sfârșitul războiului vostru. N-am primit cărbune din Marea Britanie. Apa caldă este raționalizată în Copenhaga.”

Deși instalați într-o cameră foarte confortabilă, am fost obligați să fierbem în mod repetat un ceainic și să turnăm apa încălzită într-o mare cadă metalică, așezată în fața șemineului pustiu. Totuși, am luat toate acestea ca pe o parte a aventurii, iar șuncușița și ochiurile de la micul dejun au fost excelente.

În timp ce căpitanul Sanderson era în luna de miere în Danemarca (țara unde Klaus Barbie plănuia să fugă), în noaptea de 22 spre 23 februarie 1947, zeci de ofițeri de securitate britanici și americani au năvălit în toiul unei întâlniri clandestine a grupului *Deutsche Revolution*, arestând aproape 100 de neonaziști. Lui Klaus Barbie, șeful Structurii de Informații a grupului, i s-a permis să scape²¹⁸.

Într-un exemplar al cotidianului *Daily Telegraph*, livrat familiei Sanderson în februarie 1947, era publicat un articol din care se putea afla că armata britanică suferise tragica pierdere a opt soldați, care muriseră arși, alături de alți 80 de răniți, într-un incendiu produs în sala de bal *Karlslust* din Spandau. În paginile ziarului se mai putea citi și un articol despre sfârșitul unui armistițiu neoficial asupra imigrației sioniștilor, în urma interceptării unei nave din Napoli care se îndrepta spre Palestina cu 650 de imigranți la bord. Pe navă au urcat mai mulți marinari militari britanici, iar trei distrugătoare au escortat nava în portul care era luminat de baterii de proiectoare și înconjurat de tancuri și de mașini blindate. Nava a ancorat la cheu, în timp ce imigranții cântau cântece evreiești. Generalul de brigadă Faithfull le-a cerut celor de la bord să părăsească nava în liniște, afirmând că avea o forță mare la dispoziție, pe care nu voia s-o folosească. Forța la care se referise erau 1 500 de parașutiști din Divizia 6 Aeropurtată, unii dintre ei fiind deja urcați pe navă. Majoritatea imigranților au coborât în liniște de pe vas, dar niște tineri fanatici, descoperiți în cală, s-au luptat, au dat cu picioarele și au lovit cu pumnii până când au fost târați afară de pe navă.

Guvernul britanic a anunțat brusc încheierea mandatului său în Palestina. Erau șase milioane de șomeri în Marea Britanie, rezervele de aur scădeau din cauza devalorizării lirei sterline, iar ocuparea Germaniei costa un milion de lire sterline pe zi. Rezervele de cărbune erau scăzute și s-a introdus raționarea pâinii, deoarece cerealele erau expediate pentru a-i hrăni pe cei care, literalmente, mureau de foame în Germania. Guvernului SUA i s-a spus că Marea Britanie nu-și mai putea permite să trimită ajutor economic în Turcia și în Grecia, acolo unde trupele britanice încă

mai luptau. Drept urmare, președintele Truman a căutat 400 de milioane de dolari pentru Grecia și Turcia. Dean Acheson*, secretarul de stat al SUA, a declarat că dacă Grecia și Turcia cădeau în mâinile comuniștilor, „ca merele dintr-un butoi, care sunt infectate de un singur măr putred”, urma să vină rândul Europei de Vest, Africii de Nord, Iranului și Orientului Mijlociu să fie amenințate.

La 12 martie 1947, într-un discurs, președintele a subliniat ceea ce a devenit cunoscut sub numele de „doctrina Truman”:

Semințele regimurilor totalitare sunt hrănite de nenorocire și de nevoi. Ele se răspândesc și cresc în pământul rău al sărăciei și al conflictului și ating deplina maturitate atunci când speranța unui popor pentru o viață mai bună a murit. Trebuie să păstrăm vie acea speranță. Noi credem că politica Statelor Unite trebuie îndreptată spre sprijinirea popoarele libere care se opun tentativelor de subjugare venite din partea unor minorități armate sau prin intermediul unor presiuni externe²¹⁹.

Pe 6 mai 1947, JBS scria acasă:

[Trupele britanice din Berlin]

Suntem foarte ocupați în acest moment – accentul pare să fie pus pe sport, și fiecare oportunitate disponibilă este cheltuită pentru a antrena oamenii într-o formă anume de sport. Eu sunt ferm convins că dacă nu-i învățăm pe oameni decât atât, tot vom fi realizat ceva pe parcursul scurtei lor pregătiri militare. Voi înota din partea companiei mele în cadrul evenimentului de gală care va avea loc la piscina stadionului olimpic.

Stadionul Olimpic se afla aproape de stația SIS din Berlin, care era încadrată (în anii '50) cu peste 100 de ofițeri și personal auxiliar, structura fiind organizată

* De profesie avocat, Dean Gooderham Acheson (11 aprilie 1893–12 octombrie 1971) a fost un om de stat american care a ocupat postul de secretar de stat în perioada 21 ianuarie 1949–20 ianuarie 1953, iar între anii 1945 și 1947 a fost principalul consilier politic al președintelui american Harry Truman. Acheson a avut o contribuție importantă la conceperea „doctrinei Truman”, a Planului Marshall și a cadrului legal al Organizației Tratatului Nord-Atlantic (n. tr.).

în patru secțiuni operaționale ce se ocupau cu informațiile politice și penetrarea sovietică, cu forțele armate sovietice și cele germane și cu informațiile științifice, existând și o secțiune tehnică²²⁰. Stadionul Olimpic a găzduit și sediul principal al BRIXMIS, care avea și o clădire operativă în Potsdam, dincolo de podul Glienicke, în zona sovietică. Planificarea din 1953 pentru tunelul din Berlin (denumită Operațiunea Stopwatch de către britanici și Operațiunea Gold de către americani), care va fi descrisă mai târziu în această carte, a fost ținută secret în mod deliberat de stația SIS, precum și de baza CIA²²¹.

În 12 iulie 1947, Audrey Sanderson scria acasă:

Cartierul General al Trupelor Britanice din Berlin
BAOR* [Armata Britanică a Rinului]
Batalionul 1, Regimentul York and Lancaster

Dragă mamă și tată,

Vă trimit doar o mică informare pentru a spune că mă duc săptămâna viitoare la Lüneburg, timp de trei zile. Mi-am rezervat un apel telefonic către voi pentru ziua de joi. Mă aștept că John deja v-a spus că se va ține la Cambridge cursul de limba rusă, cel de nouă luni, și că el a solicitat un post vacant. Am jucat tenis joi, și, în această după-amiază, mergem în sectorul rus pentru a vedea una dintre operele lui Ceaikovski, împreună cu un comandant din Marina Olandeză. Totuși, trebuie să părăsim sectorul rus înainte de lăsarea întunericului.

Vă iubesc,
Audrey

* BAOR este acronimul pentru British Army of the Rhine, structură militară (de nivel armată), care a existat în perioada august 1945–mai 1994 pe teritoriul Germaniei de Vest, scopul menținerii acestei forțe fiind atât cel de pacificare a Zonei de Ocupație Britanice, cât și cel de administrare a ei, până la preluarea acestei sarcini de către civili. Pe timpul Războiului Rece, BAOR a avut și un rol de apărare a flancului nord-estic al NATO de pericolul unei invazii a trupelor Organizației Tratatului de la Varșovia, dar după dizolvarea URSS de la începutul anilor '90, structura a devenit redundantă, prezența permanentă a militarilor britanici nemaifiind necesară (n. tr.).

Responsabilitatea organizării spectacolului muzical „Berlin Tattoo”, desfășurat pe Stadionul Olimpic din capitala germană, a căzut pe umerii căpitanului Sanderson. Naturala bună dispoziție a soldaților britanici urma să ridice moralul copiilor germani din Berlin, adunați pe marele stadion olimpic.

JBS:

[10 august 1947]

Repetițiile generale ale spectacolului au avut loc ieri, spectacol care mi s-a cerut să-l organizez. Repetițiile au avut un succes grozav. Copiii din Berlin (12 000 dintre ei) au venit la spectacolul de după-amiază și s-au distrat din plin. Fiecărui copil i s-a înmănat o pungă plină cu dulciuri la so-sire, iar noi era cât pe ce să avem parte de o tragedie de proporții, pentru că mii dintre ei au năvălit pe porțile stadionului și, în ciuda barierelor tra-inice, aproape că au măturat pe jos cu personalul de control de la intrare! Dar soldații britanici, mereu minunați în astfel de ocazii, au reușit să facă față grabei lor, și cred că fiecare copil și-a primit rația de dulciuri. Unii din-tre ei au luat mai multe și, ca lucrurile să fie și mai complicate, copiii care trecuseră de bariere au avut ideea strălucită de a ascunde punga cu dulciuri primită în cămașă și să se întoarcă la porți, afirmând sus și tare că lor nu li s-a oferit nimic, din cauza aglomerației. Un haos absolut a domnit în cele câteva minute în care personalul de control al porții era asediat de mii de copii pofticioși! Cu toate acestea, nu au fost accidente, și toți prichindeii s-au așezat, în cele din urmă, la locurile lor, pentru a vedea ceva ce trebuie să fi fost pentru ei unul dintre cele mai colorate spectacole de care s-au bu-curat în anii copilăriei. Repetițiile de seară au adus 23 000 de oameni aflați în grija organizațiilor caritabile, din spitale, tabere de persoane strămutate etc., și m-am amestecat în mulțimea de pe străzi pentru a afla ce părere au oamenii despre spectacol, iar cuvântul *Prima!* [„grozav”; germ. în origi-nal – n. red.] l-am auzit peste tot, ceea ce mi-a dat asigurări că vom avea stadionul plin-ochi săptămâna viitoare.

John

În mai 2018, autorul acestei cărți a intervievat un german pe nume Gerhard, al cărui tată fusese pilot de vânătoare german, doborât în 1943. Pe când era băiețel, Gerhard a escaladat gardul unei baze aeriene americane în timpul Podului Aerian al Berlinului, din 1948, și i s-a dat o cutie cu sticle de coca-cola de către aviatorii americani, în timp ce un prieten de-al lui fusese destinatarul uneia dintre pungile cu dulciuri ale lui John Sanderson, primite pe Stadionul Olimpic din Berlin.

Cinci zile mai târziu, pe 15 august 1947, îndelungata domnie a Rajului Britanic în India s-a încheiat exact la momentul celei de-a doua aniversări de la sfârșitul celui de-Al Doilea Război Mondial. Cu toate acestea, data pe care lordul Mountbatten o alesese pentru predarea puterii în India fusese considerată de astrologii hinduși „îngrozitor de nefavorabilă”, astfel că trebuia găsit un compromis. Pentru a se evita ofensa, s-a decis ca India să-și câștige independența la miezul nopții, între 15 și 16 august²²².

Între timp, la Berlin, Sanderson și un coleg ofițer au avut parte de o întâlnire extrem de periculoasă atunci când au fost direcționați greșit de către un german, probabil în mod deliberat.

JBS:

Colegul meu și cu mine am fost îndrumați de un polițist german cum să ajungem la *Lüneburg*, cu instrucțiunile de a ține dreapta și apoi de a urma liniile de tramvai. Am văzut liniile de tramvai și am întors jeepul, după cum primiserăm indicații. După un minut, ne-am dat brusc seama că aceea despre care noi crezuserăm că e o simplă linie de tramvai era, de fapt, principala cale ferată spre Hamburg!

Condițiile de viață pentru berlinezi erau îngrozitoare; populația era subnutrită și înfometată. După cum explica JBS:

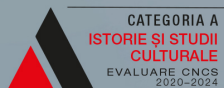
În iulie 1947, l-am pierdut pe Ripper, câinele nostru, și am străbătut întreg Berlinul pentru a-l găsi. Toți germanii pe care i-am întrebat ne-au spus că, probabil, teckelul fusese mâncat, deoarece „berlinezii sunt tare înfomețați”. Cu toate acestea, din fericire, o femeie ne găsise câinele și pusese o reclamă într-un ziar. Drept urmare, ne-am reîntâlnit fericiți cu Ripper, iar femeia a fost foarte recunoscătoare pentru răsplata ei, constând în alimente.

Biografia în stil roman de acțiune a unui ofițer al serviciilor de informații britanice, pârtaș la evenimentele politice majore ale secolului al XX-lea, dinaintea și din timpul Războiului Rece

Al Doilea Război Mondial fusese câștigat, dar relațiile dintre Alianții occidentali și Uniunea Sovietică se deteriorau pe măsură ce cursa înarmărilor nucleare făcea ca pacea în lume să fie tot mai precară. Britanicilor le era necesar să cunoască intențiile și capacitățile militare ale sovieticilor. Un ofițer al Serviciului Secret de Informații, locotenent-colonelul John Sanderson, primește, așadar, misiunea de a le afla. Aceasta este povestea lui.

Pe baza scrisorilor și a propriilor confesiuni legate de perioada când lucra pentru MI4 și MI6, biografia de față detaliază cum Sanderson a coordonat agenți secreți în spatele Cortinei de Fier și a organizat rețele de depozite de armament și muniții, a participat la reuniunile Consiliului de Securitate al ONU din Paris în 1948, a recrutat emigranți pentru a-i infiltra în Bulgaria comunistă și a fost martor la procesele-spectacol pe timpul șederii sale la Sofia, în 1949. Doisprezece ani mai târziu, Londra îl însărcinează să fotografieze ultimul tip de avion de vânătoare MiG, misiune din care scapă cu viață în ultima clipă...

Specialiștii în istoria Războiului Rece și în geopolitică, iubitorii de istorie, în general, și cei pasionați de filmele cu James Bond au, astfel, ocazia să intre în culisele Podului Aerian al Berlinului, ale Crizei Rachetelor din Cuba și ale Căderii Zidului Berlinului. Vor afla din volumul de față despre trădările lui Kim Philby și George Blake, dar și despre efectele celor doi „Oleg”, coloneii ruși Penkovski și Gordievski, asupra politicilor internaționale ale lui Hrușciov, Kennedy, Gorbaciov, Thatcher și Reagan – și, mai ales, asupra cursului istoriei lumii.

Carte recomandată de

Historia

Partener media:

ISBN: 978-606-088-680-8

www.edituracorint.ro